

Kreativnost, može... al od petog djeteta

Na fandrejzing putovanjima koja počesto poduzimam za dobrobit Univerzitetskog Centra kojim rukovodim, ja sam uvijek imao samo jedan zahtjev od organizatora, da praznike i Šabate provodim u sefardskim zajednicama. Uz svo poštovanje prema svima, meni – bliskoistočnjaku sa Srednjeg istoka, reformne i konzervativne američko-jevrejske melodije zvuče „neozbiljno”, a ortodoksne su mi opet previše ojkave i melanholične. Nikad mi nije bilo jasno kako svi nisu pretrčali na sefardsku liturgiju, čim su je čuli. Nije što je naša, balkanska, nego, brate, stvarno ima najbolji omjer sevdaha i gospodnjeg straha, težine i lakoće, duhovnosti i svjeto-ukorijenjenosti. Ne dajte mi lagat’, potražite na jutjubu – i sve će vam se samo kazat’. No, ne lezi vraže, dok je Društvo američkih prijatelja Ben-Gurion Univerziteta još imalo kakve takve veze sa jednom jedinom zapadno-sefardskom sinagogom u vas-Amerkaniju, s našim ladi-no-špreherskim, k’o biva levantinsko-sefardskim sinagogama nisu imali ama baš nikakvih kontakata. Razlog je jednostavan. Ladi-no-govoreći Sefardi se satraše od davanja priloga za univerzitete, taman koliko i ostali Balkanci. Znači, nikoliko. I Sefardi u Americi vole da recikliraju porez-pare, ali ne daju priloge (glavo bilo) za univerzitete, nego za svoje sinagoge, bolnice, staračke domove, udruženja za pomoć siročadi, mladim bračnim parovima i slično. Osim toga, američki Sefardi vole da daju Bogu, znajući da Bog vraća stostruko. Stoga, oni pomažu ješive i sinagoge po Izraelu, ali ne i univerzitete. No, što ja to vama objašnjavam, kad ni sami niste drukčiji. Pošto je trebalo da držim neko predavanje na Vašington Univerzitetu u Sijetu, zamolih organizatora putovanja da utanači prisustvo subotnjim bogosluženjima, sa jednom od dviju sefardskih sinagoga u gradu: *Bikur holim* (koju su podigli Sefardi iz tur-skog grada Tekirda) ili *Ezra besarot* (koju su podigli Sefardi sa Rodosa, a koju njihovi amerikanizovani potomci zovu, po ame-rički, *Ezi bezi*). Čim su se obratili njegovoj zajednici, *hazan* turske

sinagoge, Frenk Varon, inače moj prijatelj sa ješive, te otac žene mog dobrog prijatelja iz Njujorka, pozva i mene i moju trip-planerku kod njega kući na cijeli cjelcati Šabat (Aškenazi sigurno daju više priloga univerzitetima, ali se niko ne može takmičiti sa Sefardima u gostoprivrstvu). Potrebljalo se da je u isto vrijeme u Sijetlu, na kraju svijeta, ali doslovno, boravila i zajednička prijateljica iz Stambola, Karen Geršon Šarhon, direktorica tamošnjeg centra za osmansko-tursko-sefardsku kulturu i čuvena interpretatorka sefardske muzičke tradicije. I ona je naravno cijeli Šabat provela kod Frenka i Rine, tako da se uskoro cijeli kraj orio osmansko-sefardskim sevdahom i grohotima smijeha. U neka doba Frenk reče da je on kao *borhor*, kao prvorodenii, morao... ne sjećam se već šta, na šta se ja nadovezah pitanjem:

- *Znači, tvoj deda se zvao Efrajim?*
- *Naravno, odgovori Frenk lakonski i krenu da nastavi svoju priču, ali mu moja aškenaska trip-planerka ne dade, nego se okrenu ka meni, pa me upita:*
- *Ti si znao njegovog dedu?*
- *Odakle bih ja mogao znati njegovog dedu?*
- *Pa kako si znao da se zvao Efrajim?*
- *Pa, zato što je Frenk rekao da je prvorodenii sin, kod Sefarda prvorodenii sin uvijek nosi ime očevog oca, drugorodenii sin majčinog, prvorodena čerka ime očeve majke, a drugorodena čerka ime majčine majke. Tek s petim djetetom može se bit' i kreativan.*
- *Ali onda bi Frenk trebalo da se zove Efrajim.*
- *Pa moje hebrejsko ime i jeste Efrajim, odgovori joj Frenk.*
- *Ali kako si ti znao, okrenu se trip-planerka ponovo meni, da je Frenkovo hebrejsko ime i ime njegovog dede Efrajim.*
- *Pa, jednostavno, ako se Frenk zove Frenk, a prvorodenii je sin, i samim tim se zove po dedi, a nemoguće je da se njegov deda u Tekirdi, u Turskoj, zvao Frenk, onda to znači da je deda imao hebrejsko ime koje sadrži slova F i R, a ja osim imena Efrajim ne znam ni jedno drugo hebrejsko ime koje zvuči kao Frenk.*
- *Ali Frenk uopšte ne zvuči kao Efrajim, nastavi naša nesefardska prijateljica.*
- *Kako ne zvuči, pa svi su Frenkovi u sefardskim sinagogama Efrajimi, nadoveza se Frenk.*

- *Znači, kod vas se uvijek unaprijed znaju imena prvo dvoje muške i prvo dvoje ženske djece, nastavi ona u nevjericu.*
- *Naravno, odgovori joj Frenkova žena, Rina. Zato se i ja zovem Rina, po mojoj baki Ester.*
- *Kako se neko može zvati Rina, po baki koja se zvala Ester?*
- *Jednostavno, umiješa se sada Karen da joj objasni, njena se baka zvala Ester, ali se vjerovatno i pet njenih prvih rodica zvalo Ester, po zajedničkoj noni. Da bi razlikovali svoje čerke Estere, jednu od druge, tata Rinine bake, njegovi braća i sestre su svakoj Esteri nekako iskrivili ime, pa je jedna bila Ester, druga Esterika, treća Estreja....*
- *A moja nona je bila Esterina, i tako sam ja postala Esterina – Rina.*
- *Pa zar Rina nije hebrejsko ime?, upita ona ponovo.*
- *Jeste, ali u Izraelu, novohebrejsko, kao i sva ta druga novosklepana imena Erez, čuj molim te ime Kedar, ili još gore Alon – Hrast. Mi ovde u Sijetlu dajemo samo tradicionalna hebrejska imena, kao nekad u Turskoj.*
- *Čekaj, ti iz Jerusalima, a inače iz Sarajeva, objašnjavaš meni Amerikanki kako se morao zvati deda jednog američkog Jevreja koji se zove Frenk, a ti iz Istanbula znaš zašto se jedna američka Jevrejka u Sijetlu zove Rina, kao da se svi znate i iz istog ste sela.*
- *Ali mi jesmo iz istog mjesto, odgovorismo joj u glas. Jerusalm, Sarajevo, Tekirda i Istanbul su bili u istoj državi!*
- *Kojoj?*
- *Osmanskoj!*
- *Ali Osmanskog carstva već odavno nema!*
- *Čudna mi čuda, rekoh, da zaključim, nema ni Jugoslavije, pa sam ja svedno otamo.*

Koja je vjera bolja, al' „objektivno”

Držao sam neki dan predavanje na temu postepenog sazrijevanja ideje o subjektivnosti ličnih uvjerenja, u krilu rabinskog judaizma; s posebnim osvrtom na njene prve pupoljke, poput istoriozofskih pripovijesti u knjizi *Švet Jeuda* (Judit skiptar), Ham Ribi Jude Aben-Verge.

Prognan iz Španije 1492. godine, zajedno sa oko 200.000 svojih suvjernika, ovaj je mislilac par godina nakon Izgona napisao knjigu koja pokušava da pronikne u fenomen antisemitizma, te vjerske ne-trpeljivosti uopšte. Putem zgodnih pseudoistorijskih skečeva Aben-Verga vrlo uspješno pravi skicu za portret prosječnog antisemite, ali se dotiče i nezgodnog pitanja eventualnog jevrejskog doprinosa antisemitizmu. Za razliku od uobičajenih rabinskih autističnih reakcija na stradanja, koja se uglavnom svode na ideju da nas Bog da smo bolje držali Šabat, ne bi ovako kaznio, Aben-Vergin pristup na prostu plijeni svojom otvorenošću i vrckavim duhom.

U jednoj od Aben-Verginih epizoda, kralj Pedro, po nagovoru dvorskog filozofa, Meštra Nikolasa, poziva Ribi Judu Šandžija na razgovor i postavlja mu sljedeće škakljivo pitanje: *Koja je vjera bolja, jevrejstvo ili hrišćanstvo?* Rabin spremno odgovara: *Za tebe je, kralju, očigledno bolje hrišćanstvo, jer si obdržavanjem propisa hrišćanstva zadobio božansku milost na osnovu koje vladaš ovim velikim kraljevstvom: a za mene je, opet, bolje jevrejstvo, jer su moji predci bili robovi u Egiptu, i da ih Gospod nije izveo iz ropstva, rukom krepkom i mišicom podignutom, još bih uvijek i ja, i sinovi moji, i sinovi sinova mojih, robovi bili u Egiptu.* Kralju se odgovor ne dopade pretjerano, te se odluči da pojasni pitanje: *Nisam te pitao, rabine, koja je vjera bolja iz perspektive primaoca vjere, nego iz perspektive vjera samih po sebi.* Drugim riječima, kralja ne zanima subjektivni pristup vjeri, nego odgovor na pitanje koja je od njih objektivno bolja. Rabin zatraži tri dana da razmisli, više o načinu podnošenja odgovora, nego li o

sadržaju istog; pa trećeg dana dođe kod kralja sav hafifan. Kralju nije promaklo da je rabin malo bihuzur, pa ga upita šta se s njim dešava, na što mu rabin reče:

- *Ništa me ne pitajte, Vaše Veličanstvo, imamo u opštini jednog draguljara koji je nedavno netragom nestao, a prije no što će otic na taj put, ostavio je dvojici svojih sinova, svakom po dragi kamen, jednom rubin, a drugom smaragd. I sad su njih dvojica došli da me pitaju da li da svaki ostane s kamenom koji je dobio od oca, ili da oba prodaju, a pare podijele popola.*
- *I šta si im ti odgovorio? – kralj će sa zanimanjem.*
- *Ja sam im rekao da se, ako se već ne oslanjaju na mene, oslone na svog oca, koji je, kao pametan čovjek, valjda znao što radi.*
- *A oni?*
- *Samo što me nisu kamenovali!*
- *Što, pa i ja bi im tačno isto to rek' o!*
- *E pa onda, neka čuju, čestiti kralju, uši tvoje riječi usta tvojih. Sveti, blagosloven neka je, ima dva sina; Jakova i Esava. Jakovu je dao Toru, a Esavu Novi zavjet. I ti sad mene pitaš koja je od tih dviju knjiga bolja. Eto ti Boga koji ih je dao, pa njega pitaj...*

Nisam čestito ni dopričao priču, a jedan od slušalaca skoči na noge lagane s pitanjem da li to onda znači da Judaizam vjeruje da su sve vjere od Boga. *Ne nužno, odgovorih, ali nas priča uči da su Jevreji s vremenom shvatili da je daleko više moguće da svi budu u krivu, nego da svi budu u pravu; a da je za mogućnost da ikad iko bude u pravu jaka bitno da se kraljevi odgovore od uplitanja u pitanja vjere i uvjerenja.*

Samo što odgovorih na ovo pitanje, neko (čiji me se žar dojmio kao „neofitski sindrom“) upita slavodobitno:

- *Govoreći o toleranciji... Evo, mi muslimani priznajemo sve jevrejske poslanike... ali vi, ovog našeg jednog nećete da priznate? Zato što nije bio Jevrej, ili iz nekog drugog razloga?*
- *Vi vjerujete u evoluciju Božje objave, odgovorih mu. Znači, prvo je Bog Jevrejima dao DOS (program sa slovima samo), pa hrišćanima Windous 3.14 (s ikonicama) i na kraju je došao islam, kao Windous 7. Po islamskoj akidi, oba islamu prethodeća programa su Bogom dana (dženujin), samo što za njih vise nema podrške (saport), jer je firma Divajn softver izdala na tržište novi program bez bagova koji su otkriveni u prethodnim programima. Zato, re-*

cimo, po Omarovom paktu, Jevreji i hrišćani mogu da održavaju postojeće, ali ne mogu da grade nove sinagoge i crkve. Ukinut support! E sad, jasno je, valjda, da Jevreji ne vjeruju da je Tora zastarjeli i prevaziđeni božanski softver. Upravo suprotno! Jevreji vjeruju u savršenost prve božanske objave. Tora je, po ovom vjerenju, Vindous 7; a sve potonje objave su božanske taman onoliko koliko na Toru pozivaju i Tori se vraćaju. Utoliko, dakle, iz perspektive tradicionalnog jevrejstva, i hrišćanstvo i islam su piratizovana šerver Tora, u kojoj neke osnovne funkcije rade, dok su druge onemogućene jer se program baš i ne satra od genuinluka. U oba slučaja su, Tori kao osnovnom operativnom sistemu, dodati i potpuno nove aksesoris i nove aplikejsns (recimo aplikejsn „Trojstvo” ili „bezgrešno začeće u hrišćanstvu, ili aplikejsn „Prava Tora je falsifikovana, ali umjesto da nju restauriramo, mi ćemo ponuditi jednu novu, šestu Toru”, u islamu), koje dovode do zamrzavanja funkcija izvornog operativnog sistema.

Toliko o tome kako svaki od ova dva sistema vidi sebe i druga dva. E sad, da je Bog htio da Jevreji, hrišćani i muslimani koriste isključivo Vindous 7, Vindous 3.14 ili DOS, On bi to sigurno mogao sam da postigne, bez moje ili bilo čije pomoći. Očigledno se nije ni trudio, čim ovoliko „nije uspio”; a to je, opet, vrlo objasnjivo pretpostavkom da Bog nije Staljin, i da ga najmanje zanima da uspostavi monolitni, jednoumni sistem u kom ne bi bilo konkurencije i takmičenja. Ko se ikad potrudio da baci makar i površan pogled na svijet, i na mnoštvo različitih cvjetova, riba, životinja, pjesaka, kamenja i voda u istom, valjda uviđa da Bog voli raznolikost i šarenilo.

Lično, vjerujem da je mnogo bitnije šta će svaka od tri grupe da napravi sa onim softverom koji ima, nego li koji je softver sam po sebi više dženuin. Neko šarafcigerom iskopa put do vode, a neko ultrasoničnom lopatom samo iskopa sebi oko, ili komšiji, što je još gore.

Između teksto-autopsije i tekstolatrije

Dokumentarna škola biblijske kritike vjeruje da je pronašla ključ za restauraciju autorstva Tore. Stvar je poprilično jednostavna. Oni tekstovi u kojima se Bog naziva generičnim imenom Eloim (Panteon, Sveukup bogova, Bog) nastali su u elohističkim krugovima, a oni u kojima se Bog naziva vlastitim imenom JHVH nastali su u tetragramatonističkim krugovima. Obje ove vrste tradicija izmiješane su sa onim svešteničkim i devteronomističkim, i danas sva četiri stratuma teksta tvore jedinstveno ali višeslojno i još uvijek rasklopljivo štivo.

Neki dan sam, po ko zna koji put, morao ponovo da se bavim različitim implikacijama ove teorije. Mladić koji je po prvi put bio izložen učenju ove škole uplašio se da je njome dovedena u pitanje istinitost Svetog teksta. Znajući unaprijed da pokušaj preplivavanja rijeke tačno prekoputa mjesta do koga čovjek želi da stigne završava isplivavanjem parstometara nizvodno (jer struja rijeke nije uzeta u obzir), „zaplivah” ukoso, ciljajući na mjesto dobro ispred onoga na koje sam želio da zajedno stignemo i upitah ga: Reci ti meni, šta bi bilo da sutra otkriju da je Šekspir zapravo pseudonim iza kog se kriju jedan arapski šejik i jedna Jevrejka koja se zvala Sapir? Njih su dvoje, iz raznih razloga, odlučili da svoja zajednička djela objave pod imenom Šejik&Sapir, od čega je vremenom nastalo današnje Šekspir. Da li bi time Romeo i Julija izgubili nešto od svoje nadvremene draži, od svoje umjetničke magije ili od svoje književne vrijednosti? Koliko bi ova činjenica bila relevantna za naš vrjednosni sud o samom djelu? Koliko bi se vremena savremena književna kritika bavila ovim pitanjem, i koliko bi ono uticalo na naše poimanje sadržaja djela?

- *Jasno je meni, odgovori mi moj obrazovani mladi sagovornik, da je potpuno pasé podvrgavati djelo autorovoj autobiografiji, posebno nakon teorije o smrti autora, po kojoj tumačenje samog autora nije ništa bitnije od bilo čijeg drugog, a samim tim je tek*

njegova autobiografija nebitna za interpretaciju djela, ali kada se radi o Svetom tekstu to pitanje nije ni izbliza tako malo bitno kao u slučaju običnog umjetničkog teksta.

- Ako umjetnička vrijednost teksta ne bi bila bitno dovedena u pitanje novim teorijama o istoriji teksta, tek je duhovna vrijednost Svetog teksta imuna na njih. Čini mi se da je stvar daleko jednostavnija nego što se u prvi mah čini. Ako je tvorac Svetog teksta Bog, te ako taj Bog poslije objavljuvanja teksta nije (gluvo bilo) umro, iznenada zanijemio ili definitivno otputovao u nepoznatom pravcu, onda je Sveti tekst funkcionalan i služi kao šteker za priklučivanje na živog Boga, a ne kao jednokratna snimljena poruka autistično odaslana u eter. Ako je ono što Tora kaže o samoj sebi tačno, onda Tora ne služi kao supstitut za razgovor sa onosstranim, nego kao instrument za razgovor sa Bogom. Nešto kao duhovni toki-voki. Instrument za uspostavljanje veze sa božanskim autorom. Tradicionalno viđenje teksta prebacuje način njegove provjere iz sfere teoretskih pretpostavki (šta je možda bilo, a vjerovatnije – nije) u sferu iskustvenog. Tekst ili fercera, ili ne fercera. Ako fercera, teološki i duhovno posmatrano, nebitno je šta o tome misli dokumentarna ili bilo koja druga škola visoke ili niske kritike. Jednako tako, tek ako tekst ne fercera, nije pretjerano bitno šta o njemu misli bilo koja škola kritike.
- Ako je u pitanju empirijsko iskustvo, onda ono može biti izmjeren...
- Može, individualnim mjerilima. Kao i svaki drugi lični odnos, i odnos s Bogom (putem Njegovog teksta, ili mimo njega) je individualan. Nekom fercera, nekom ne fercera. Nekom fercera 'vako, nekom fercera 'nako.
- Pa šta smo time dobili?
- Odnos umjesto totalitarnog kalupa. Malo li je?

Nejednakost i dobročinstvo

Zahvaljujući američkoj protestantskoj kulturi, u SAD su državni porezi uvedeni relativno kasno, a i sada država dobija udio u nečijim prihodima samo pod uslovom da je rečeni nije preduhitrio i sam podijelio svotu koja se od njega očekuje, u dobrotvorne svrhe koje je sam odredio. Dovoljno je da su dobrotвorno društvo ili fondacija registrovani u Americi i da su transparentni. Ideja okosnica ovog pristupa duboko je protestantska, i isijava nepovjerenjem i otporom prema državi. Ovaj duh ima i svojih negativnih strana, tipa mizerno javno zdravstvo. Kad se prikupljanje poreskih para vrši po principu: *moj porez, ja određujem dobrotvorne svrhe*, nije čudo što se cijela priča završi sljedećom (o)tužnom porukom siromašnim: *tvoja bolest, tvoj problem*. No, da se ja vratim pozitivnim aspektima, za negativne će se već naći neka nadžak-baba, da uživa u njihovoј elaboraciji. Zahvaljujući činjenici da je američki zakonodavac omogućio američkim građanima da odluče gdje hoće da usmjere svoje pare od poreza, u Americi se svake godine milijarde dolara daju u dobrotvorne svrhe. Bogati su naročito zainteresovani da svoje porez-pare recikliraju, drugim riječima: ako ih već ne mogu zadržati za sebe, da ih barem poklone svojim vlastitim vjerskim ili etničkim zajednicama ili društvima, bolnicama (u kojima će kasnije članovi njihovih porodica imati specijalni tretman), kongresmenskim i predsjedničkim kampanjama (na čiju se legislativnu i svakovrsnu drugu podršku uvijek kasnije može računati) i slično. Nisam nesvjestan činjenice da prosječnom eks-Jugoviću ovo zaudara na grebanje od sebe samog; ali, ruku na srce, *đe jugo-ekonomija, a đe američka?* Sve i jedan izraelski univerzitet ima asocijaciju američkih prijatelja, koja prikuplja donacije i ulaže ih u razvoj univerziteta. Tako se stalno prave nove zgrade koje nose imena američkih donatora, laboratorije, opservatorije, mostovi, parkovi, sportski centri i sve što uz to ide. Previše lijepo da bi bilo istinito? Znam! Jedini je problem, što sve pare idu ili na infrastrukturu ili na profitabilne na-

uke, a skoro ništa, ako i toliko, na „beskorisne” humanističke i društvene nauke. Kad se završila štedra ali vremenski ograničena donacija koju je uživao centar koji vodim, pojavila se potreba za pronalaženjem novih donatora. Obratio sam se upravi univerziteta, i dobio predivan odgovor:

- *Imate našu punu podršku, slobodno tražite donatore.*
- *Đe? Kod frizera? Ja sam mislio da univerzitet već ima donatore.*
- *Naravno da ima, ali (uz svu čast Ladinu) kad god trebadnemo da biramo između laboratorije za istraživanje mozga i Ladina, odbaćemo mozak.*

Taman mi potonuše sve lade, kad mi se javi predstavnik udruženja američkih prijatelja „u mene mi” univerziteta, da mi kaže kako oni svake dvije godine organizuju studijsko putovanje na neko egzotično mjesto, te da uvijek pozovu i nekog od profesora Ben-Gurion univerziteta, koji je stručnjak za nešto po čemu je ta zemlja tipična (najčešći stručnjak za istoriju, književnost ili kulturu Jevreja dotične zemlje), te da se sljedeće godine putuje za Jamajku, a jevrejska opština na Jamajci je zapadno-sefardska, te kako mu je predsjednica univerziteta dala moje ime, preporučivši me kao stručnjaka za sefardske studije. Odmah shvatih da diskrapancija između predsjedničine retorike i njenih djela znači, da mi je rekla ono što treba da se kaže svakome iz neprofitabilnih nauka, ali da mi je istovremeno otvorila vrata ka donatorima, te da je otsad pa nadalje i ubuduće lopta kod mene. Tako i bi, poslije puta na Jamajku, uslijedila je fandrejzing turneja po SAD, po tom putovanje grupe donatora u eks-Jugoslaviju, pa još dvije turneje po Americi. Tako sam počeo da se upoznajem s ljudima za kakve sam ranije mislio da postoje samo u holivudskim filmovima. Primjerice, tokom boravka na Menhetnu, za praznik Sukot, držao sam neko predavanje u najstarijoj američkoj sinagogi (špansko-portugalska, dakle zapadno-sefardska sinagoga, *Ostatak Izraela*, na Aper Vestsajdu).

Pošto je ovo drugi put da u ovoj prići pominjem termin zapadno-sefardski, možda je vrijeme i da ga objasnim. Godine 1391. trećina španskih Jevreja je prisilno pokrštena. Ostatku Jevreja, 1492. godine, prokleti Fernando i još prokletija Izabela dali su priliku da se ili pokrste ili autokatapultiraju iz zemlje. Tada je polovina napustila zemlju, a polovina se pokrstila. Ukratko, dvije trećine Jevreja ostali su u Španiji kao prislini katolici. Potomci ovih Jevreja su

stotinama godina nastavili da bježe iz Španije u protestantsku Hollandiju i njene kolonije, a potom i u Englesku i njene kolonije. Islamski svijet za njih baš i nije bio opcija, u katoličkom se ne bi mogli otvoreno vratiti Jevrejstvu, tako da im je jedina opcija bila protestantijet, koji tada krštenje u katoličkoj crkvi nije doživljavao kao pravo krštenje, te su stoga prisilno pokršteni Jevreji mogli da se vraćate svom izvornom judaizmu. Bilo kako bilo, poslije rečenog predavanja krenuše da pljušte pozivi za različite obroke, a kako se radi o mnogodnevnom prazniku, i obroka i poziva je bilo mašala. Između ostalih pozvala me i jedna Jeke (naziv za njemačke Jevreje, koji su nosili sako, za razliku od istočnoevropskih, koji su nosili kaftan) porodica. Otkud Jekes u zapadno-sefardskoj opštini, pitaćete. Pošto i jedna i druga zajednica pate od hohgezelšatfijeta (stila visokog društva), njemački su se Jevreji radije pridruživali zapadnim Sefardima, negoli istočnoevropskim Aškenazima (pogrdno nazivanim Ostjuden). Dobio sam adresu, ta i ta ulica, taj i taj broj, osmi sprat. Dođem ja kod njih, popijemo aperitiv u salonu i popnemo se još dva sprata u njihovu *suka* (kolibicu u kojoj se jede i spava u toku ovog praznika). Sjedim tako u kolibici navrh zgrade na Menhetnu, gledam Centralni park kao na dlanu, i kao pravi kreten kažem:

Baš je to lijepo, ne živite u Izraelu, nego u Americi, i svedno imate suka na praznik, i nikom od komšija to ne smeta.

Prisutni se zgledaše, postiđeni mojom glupošću, a onda mi domaćin ljubazno reče: *The building is kind of ours.*

Mala zgradica sa dva ulaza, u svakom po deset spratova, na svakom po dva stana. *Baš kao naša vikendica na Jahorini*, pomislilih.